

Budgeten diskuterades hela veckan – och alla missade det viktigaste

Dagens Nyheter den 20 april 2024

Regeringen har just lagt fram den ekonomiska vårpropositionen och vårändringsbudgeten. Det mediala intresset har fokuserat på den senare. Där föreslås utgiftsökningar på 17 miljarder kronor, varav en dryg tredjedel ska gå till regionerna.

Samtidigt missar debatten att de viktigaste finanspolitiska besluten under våren inte gäller omedelbara anslagshöjningar. Dessa ska enligt praxis normalt vara små. Vårpropositionens huvudsyfte är i stället att utforma finanspolitiska riktlinjer inför höstens budgetproposition. Det är dessa riktlinjer som bör stå i centrum för diskussionen, inte de små utgiftsökningarna – bara cirka 0,25 procent av bnp.

Enligt vårpropositionen gör den fallande inflationen det möjligt för regeringen att understödja en ekonomisk återhämtning genom åtgärder för att ”förstärka hushållens köpkraft, minska arbetslösheten samt öka tillväxten och investeringarna”, alltså en mer expansiv finanspolitik. Det är en rimlig bedömning.

Men tyvärr undviker vårpropositionen frågan om den lämpliga balansen mellan finans- och penningpolitiken, kanske av rädsla för att klampa in på Riksbankens område. Fast en öppen sådan diskussion behövs. Ju mer stimulerande finanspolitiken är, desto högre måste Riksbankens styrränta vara om inflationsmålet ska nås. Bör återhämtningen stödjas genom så stora räntesänkningar som möjligt? Eller bör finanspolitiken vara så expansiv att räntan framöver blir betydligt högre än tidigare? Jag lutar åt det senare därför att det betyder en större fallhöjd för räntan i nästa lågkonjunktur, vilket underlättar för penningpolitiken att då stabilisera ekonomin.

Enligt vårpropositionens sysselsättningspolitiska riktlinjer ska incitamenten för arbete stärkas genom större skillnader i inkomst mellan att ha och inte ha arbete. Man kan se olika på detta, men här finns i varje fall en klar strategi. Det gäller inte tillväxtpolitiken. Riktlinjerna för den är ännu, ett och ett halvt år efter regeringens tillträde, förvånansvärt otydliga. Det talas bara vagt om kommande förslag om infrastrukturinvesteringar, satsningar på forskning och innovation, regelförenklingar och åtgärder för att internationellt kunna konkurrera om nyckelpersonal.

En nyhet är ett försök att formulera riktlinjer för skattepolitiken. Enligt dessa ska ”drivkrafterna för arbete, utbildning, företagande, investeringar och entreprenörskap” ökas. Men samtidigt framhålls att skatterna måste vara robusta, enkla, begripliga, förutsägbara och legitima samt inge förtroende. Det verkar kunna motivera nästan vilken politik som helst. Högst oroande är att de grundläggande principer om neutralitet (skatter ska påverka beteendet så lite som möjligt – utom när de används för att nå miljö- eller hälsomål) och likformighet (liknande aktiviteter ska beskattas på samma sätt) som ekonomer brukar betona inte alls nämns. Det tyder inte på något intresse för systemtänk om skatterna.

De rena analysdelarna är det mest intressanta i vårpropositionen. En stor brist har tidigare varit att den ingående redovisningen av den offentliga sektorns finansiella sparande, finansiella nettoförmögenhet och skuldsättning inte kompletterats av någon motsvarande redovisning av real kapitalstock och investeringar. Nu ingår en sådan. Den behöver utvecklas, särskilt i fråga om bedömningen av kapitalförslitning och behov av reinvesteringar, men det tas ändå ett steg i rätt riktning.

Det är också värdefullt att analysen av arbetsmarknaden fördjupas. Sådana genomgångar gavs stort utrymme under alliansregeringen 2006–14 men har senare ofta varit mer ytliga, vilket varit olyckligt.

En innovation i propositionen är att ett nytt sysselsättningsmått – självförsörjningsgrad – utvecklas. Många ekonomer har efterlyst ett sådant mått. Skälet är att ribban för att räknas som sysselsatt (förvärvsarbetande) är låg i den officiella arbetsmarknadsstatistiken: en timmes arbete under undersökningsveckan i urvalet av svarande i arbetskraftsundersökningarna (AKU) och en månadsinkomst av arbete (i november) på 99 kronor i den heltäckande registerbaserade statistiken.

Enligt det nya måttet krävs i år en arbetsinkomst på drygt 19 000 kronor i månaden för att räknas som självförsörd. Det kan vara en rimlig gräns för att ses som etablerad på arbetsmarknaden och ger därför kompletterande viktig information. Med detta mått var 2022 andelen självförsörjda i befolkningsgruppen 20–64 år 74,5 procent. Det kan jämföras med en sysselsättningsgrad enligt AKU på 81,4 procent. En uppmanande slutsats är att självförsörjningsgraden ökat kraftigt det senaste decenniet. Det nya måttet visar också på skillnaderna mellan inrikes och utrikes födda: år 2022 var självförsörjningsgraden för de senare bara 66 procent.

Sammanfattningsvis aviserar den ekonomiska vårpropositionen en mer expansiv finanspolitik, vilket är motiverat. Men det behövs mer tydlighet om samspelet med penningpolitiken. De oklara riktlinjerna för tillväxt- och skattepolitiken är en besvikelse.

Däremot utgör analyserna av arbetsmarknad och offentliga investeringar värdefulla bidrag till den ekonomiskpolitiska diskussionen.

Lars Calmfors